

AFRİKA'NIN GÜNEYİNDE GAZETECİLERE VE MEDYAYA YÖNELİK İNSAN HAKLARI İHALELERİ VE GÜNEY AFRİKA ÜLKELERİ MEDYA KURUMU-MISA

B.Işık ÖZKAYA*

Abstract

The Media Institute of Southern Africa (MISA) is a non-governmental organisation with members in 11 of the Southern Africa Development Community (SADC) countries. Officially launched in September 1992, MISA focuses primarily on the need to promote free, independent and pluralistic media, as envisaged in the 1991 Windhoek Declaration. MISA seeks ways in which to promote the free flow of information and co-operation between media workers, as a principal means of nurturing democracy and human rights in Africa. MISA also tries to solve the problem of frightening onslaughts against media and media workers in the eleven countries it monitors.

.....

* Yard.Doç.Dr., Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi.

Giriş

Afrika'nın güney bölgesinde, Birleşmiş Milletler Evrensel İnsan Hakları Bildirisi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile temel insan hakları arasında kabul edilen yaşama hakkı, düşünce ve ifade özgürlüğü hakkı, özgür çalışma ve seyahat hakkının yaygın olarak ihlal edildiği meslek gruplarından biride gazetecilerdir. Hükümetler gazetecilerin özgür olarak haber toplamalarına ve iletmelerine izin vermez, çeşitli kurallar ve yollarla medyayı kontrol eder. Medya çoğunlukla hükümet, siyasi partiler ve üyeleri, yerel siyasi liderler, resmi görevliler, gizli polis ve büyük iş sahiplerinin çıkarları doğrultusunda kullanılır.

Güney Afrika Ülkeleri Kalkınma Topluluğu (SADC) üyelerini oluşturan ülkeler, Angola, Botswana, Lesotho, Malawi, Mozambique, Namibia, Güney Afrika Cumhuriyeti, Tanzania, Zambia, Zimbabwe ve Swaziland, anayasalarında ifade özgürlüğüne ve genel olarak temel insan haklarına yer vermişlerdir. Ancak bu ülkelerin bir çoğunda basın özgürlüğü anayasal teminat altında değildir. Meşruti Monarşi ile yönetilen Swaziland ile diğer SADC ülkelerinde benimsenen çoğulcu politikalar ve demokratik yönetim idaresine rağmen, bugün ifade özgürlüğü ve medya özgürlüğü aşındırılmaya devam etmekte, temel insan hakları ihlalleri yaşanmakta ve gazetecilik mesleği yüksek risk taşıyan tehlikeli bir meslek olarak kabul edilmektedir.

Medya özgürlüğü ve etik davranış geleneğinin yokluğunda gazeteciler ve medya kamusal çıkarlar doğrultusunda güncel olaylarla bağlantılı gerçekleri araştırarak iletmek, farklı görüşleri tarafsız olarak aktarmak, dürüst ve şeffaf gazetecilik yapmak

görevlerini yerine getirirken yaygın bir baskı, tehdit ve şiddete karşı kendilerini savunmak zorundadır. SADC ülkelerinde ve genel olarak Afrika'da gazetecilerin hakları, yükümlülükleri ve rolleri evrensel olarak kabul edilmez. Onları koruyan basın kanunları, etik ilkeler ve güvenilebilecekleri kamuoyu baskısı, gelenekler yoktur. Gazetecilerin öldürülmesi, görevden alınması, sözlü veya fiziksel şiddet, şantaj, tehdit, baskı, radyo-televizyonların yayınlarının durdurulması, lisans iptalleri, gazete ve magazinlerin toplatılması gibi sansür biçimleri haksız ve yasal dayanaktan yoksun, temel insan haklarını ihlal ederek uygulanır. Bu uygulamalar, pek çok politikacının medyayı ve gazetecileri iktidardaki siyasi partilere ve politikacılara hizmet için bir araç olarak kabul etmelerinden kaynaklanmayı sürdürmektedir.

SADC bölgesindeki ülkelerde yaşanmakta olan genelde hükümetler, politikacılar ve siyasi partiler tarafından rejimi, düzeni korumak için gerçekleştirilen baskı, müdahale, sansür hareketleri ve kanunlar vasıtasıyla medyayı, gazetecileri kontrol altına alma eğilimine karşı, bölgede yer alan onbir ülkede görev yapan gazeteciler ile medya kuruluşlarının katılımı ile onları korumak ve savunmak, ifade ve medya özgürlüğünü geliştirmek amacı ile 1992 yılında bağımsız bir kuruluş olan Güney Afrika Ülkeleri Medya Kurumu (Media Institute of Southern Africa-MISA) oluşturulmuştur.

MISA

Güney Afrika Ülkeleri Kalkınma Topluluğu'nu (Southern Africa Development Community-SADC) oluşturan Angola, Botswana, Lesotho, Malawi, Mozambique, Namibia, Güney Afrika Cumhuriyeti, Swaziland, Tanzania, Zambia, Zimbabwe'den

üyelerin katılımı ile 1992 yılında bağımsız Güney Afrika Ülkeleri Medya Kurumu (MISA) kurulmuştur.

MISA'nın kuruluş amacı, bağımsız ve çoğulcu bir Afrika basınının oluşturulması hakkındaki 1991 Windhoek Bildirisi ile açıklanmış olan medya özgürlüğü, ifade özgürlüğü ve medyada çoğulculuğu sağlamak için çalışmak, özgür bilgi akışını ve medya çalışanları arasında işbirliğini geliştirerek Afrika'da insan hakları ve demokrasiyi kurumsallaştırmaktır.

Tüm SADC ülkeleri Windhoek Bildirisi'nin ilkelerine bağlı olduklarını açıklayarak kendilerini sınırlandırmışlardır. Bu bağlılığın sonucu olarak temel insan hakları arasında yer alan ifade ve medya özgürlüğü prensiplerini ve prensiplerin demokratikleşme süreci içindeki önemini kabul etmişlerdir.

MISA, belirtilen amaçlar doğrultusunda aynı amacı benimseyen kişiler ve kurumlar ile birlikte çalışarak, Afrika'nın güneyinde gerçekten özgür ve çoğulcu bir medyanın oluşturulmasını hedefler. Her yıl SADC ülkelerinin ifade ve medya özgürlüğüne bağlılık taahhütlerini denetler ve özgürlükleri kaldıran veya sınırlandıran önemli hareketleri yayınlar, kamuoyunun desteğini sağlamaya çalışır.

MISA tarafından 2000 yılında yayınlanan rapora göre, tüm SADC ülkelerinde yaşanan yıllara göre medya özgürlüğü ve ifade özgürlüğü prensiplerini ihlal eden toplam olay sayısı; 1994 yılında 84, 1995 yılında 114, 1996 yılında 124, 1997 yılında 182'dir.² Tespitlere göre özgürlükler açısından olumlu gelişmeler yetersizdir.

¹ Bkz.EK1.Windhoek Bildirisi

² John Grobler Catharine Sasman, Zoe Titus, So Thin Is Democracy? State of the media in Southern Africa 2000.The Media Institute of Southern Africa (MISA), Windhoek-NAMIBIA 2001, s.201

1997 ve 2001 yılları arasında; Angola'da 69, Botswana'da 18, Lesotho'da 18, Malawi'de 47, Mozambique'de 22, Namibia'da 64, Güney Afrika Cumhuriyeti'nde 30, Swaziland'da 36, Tanzania'de 52, Zambia'da 127, Zimbabwe'de 198 ses getiren ihlal olayı tesbit edilebilmiştir³. 2000 yılı verileri incelendiğinde yıl içinde Angola'da 24, Botswana'da 5, Lesotho'da 2, Malawi'de 16, Mozambique'de 5, Namibia'da 18, Güney Afrika'da 5, Swaziland'da 18, Tanzania'da 12, Zambia'da 31, Zimbabwe'de 46 ihlal olayı yaşanmıştır.

Yukarıda belirtilen sayısal verilere göre Zimbabwe, Zambia, Angola ve Namibia, gazetecilerin ve medyanın en yoğun şekilde taciz edildiği ülkelerdir. Son yıllarda bu ülkelerde yaşanan siyasi ve ekonomik karışıklıklar sonucu yaşanan gerginlikler medya alanına da yayılmıştır. Hükümetler tarafından pek çok gazeteci ve medya kuruluşu ülkenin iyiliğine ve yönetimlere karşı çalışmakla, bağımsızlığın korunmasına muhalif oldukları gerekçesi ile suçlanarak, sorumlu tutulmuştur⁴.

MISA kayıtlarına göre SADC ülkelerinde yaşanan medya özgürlüğü ihlallerinin ve gazetecilere yönelik genel taciz olaylarının önemli bölümü sansür uygulamalarından kaynaklanmaktadır. Gazetecilere karşı baskı ve güç kullanarak görevlerini yerine getirmelerinin engellenmesi, hükümetlerin medya yayınlarına haksız müdahalesi, yürürlükte olan baskıcı kanunların ve değişik sınırlandırmaların iyileştirilmesine teşebbüs edilmemesi, medyanın halkı bilgilendirme ve enformasyonu yayma hakkının tanınmaması,

³ [http://www.misanet.org/Action Alerts](http://www.misanet.org/Action_Alerts).

⁴ Kaitiri Kandjii, *Regional Overview, So This Is Democracy? State of the media in Southern Africa 200*, a.g.e, s.9

bu ülkelerde medya ve gazetecilerin kontrolünü amaçlayan önemli göstergelerdir.

1992 yılından itibaren MISA tarafından başlatılan çalışmalar ve yayınlanan raporlardan sonra, medya çalışanlarının da gerçekleştirdiği eylemlerin katkısı ile son yıllarda bölgedeki hükümetler tarafından isteksizde olsa medya kanunlarının çıkartılması, mevcut anayasal teminatların uygulamaya geçirilmesi, bağımsız yayıncılık kurullarının oluşturulması konularında yeni eğilimler ve teşebbüsler gündeme gelmiştir.

2000 yılında Güney Afrika Cumhuriyeti'nde yürürlüğe giren Enformasyon Kanunu ümit verici ve bölgede karanlığın perdesini kaldıracak bir gelişme olarak nitelendirilmektedir. Zambia ve Zimbabve'de yeni Enformasyon Özgürlüğü Kanunu tasarısı, Angola'da Basın Kanunu tasarısı, özgür bilgi akışını ve herkesin bu bilgilere ulaşabilme hakkını sağlayacak olumlu örnekler olarak kabul edilmektedir.

MISA Örgütü

MISA merkez bürosu Namibia'da Windhoek şehrinde yer almaktadır. Başlıca görevleri; medya özgürlüğüne yönelik baskı, müdahale ve şiddet içeren eylemlere karşı kuruluşun misyonu ile uyumlu olarak savunmaları üstlenmek ve ihlallere ilişkin araştırmalara önderlik etmek; bağımsız ve özgür medya aracılığıyla yerel haberlerin tüm bölgeye ve bölgesel haberlerin dünyaya sağlıklı iletilmesini sağlamak; SADC ülkelerinde MISA platformları kurmak için bölgede bağımsız medyayı temsil eden kurumları ve bireyleri kaydetmek; bağımsız medyaya, bireysel üyelere, ulusal bölümlere yetki vermek; MISA programlarını ve işlevlerini hayata geçirmek

için gerekli finansal ve kontrol sistemlerini kurmak, işletmek, kurumun misyonu doğrultusunda karar organı ve danışman rolü çerçevesinde yapılacak toplantılar ve programlar için stratejiler belirleyen planlar geliştirmek ve gerçekleştirmektir.⁵

SADC ülkelerinde kurulan ulusal bölümler ve bu bölümler içinde oluşturulup çalışan ulusal idare meclisleri ile bölgesel idare meclisi ve yönetim kurulu MISA merkez bürosuna bağlı olarak örgütsel yapı içinde yer alır.

MISA tarafından birliğe kabul edilen ve kuruldukları ülkelere de yasal bir kuruluş olarak benimsenen bölümlerin belirgin özellikleri aşağıdadır:

Angola, Eylül 1998'de MISA yıllık toplantısında örgüte yeniden kabul edilmiştir. 1999 yılında Angola'da yaşanan medya ve gazetecilere yönelik şiddet ve baskılara ilişkin olayların açığa çıkartılması ve kamuoyunun bilgilendirilmesi bu bölümün çalışmaları ile gerçekleşmiştir. Bu bölüm Luanda'da çalışmaktadır. Otuzyediyi kişiden, dört ayrı kurumdan oluşan üyesi vardır.

MISA Botswana, 1996'da Gaborone'de kurulmuştur. Şu anda ondört kurumsal ve yüz bireysel üyesi vardır. Üyeler aktif olarak medya ve gazetecilere yönelik gerçekleştirilen baskı ve şiddet eylemlerine karşı, iletişim ve medya özgürlüğün savunucuları olarak çalışmaktadırlar.

MISA Lesotho (MILES), 1991 yılında Maseru'da çalışmaya başlamıştır. Kendi tesislerinde medya çalışanları için eğitim hizmetleri veren kurum gerektiğinde medya kuruluşlarına ücretsiz

⁵ David Nthengwe, Bright Mwape, So This Is Democracy, 1997 The Media Institute of Southern Africa (MISA). Windhoek Namibia, 1997, s.238.

⁶ David Nthengwe, Bright Mwape, So This Is Democracy 1997, a.g.e, s.235;
<http://www.misanet.org/chapters>

basım ve iletişim yardımı sağlamaktadır. Üyeleri altmış iki birey ve 17 kurumdan oluşur.

MISA Malawi (NAMISA), 1996 yılında kurulmuştur. Ancak organizasyon ve yönetim sorunları nedeniyle 1999/2000 yıllarında çalışmalarını geliştirmeye başlamıştır. Halen, üç kurumsal ve otuziki bireysel üyesi vardır.

MISA Mozambique, Mart 2001 tarihinde en yeni birim olarak örgüte kabul edilmiştir. Bu birim, 22 Ağustos 2000'de Maputo'da yapılan genel toplantıdan sonra Mozambique'de 16 Kasım 2000'de yasal bir kuruluş olarak tanınmıştır.

MISA Namibia, Kasım 1998 tarihinde Windhoek'de kurulmuş ve 1999 yılında MISA'ya kabul edilmiştir. Halen bu kuruma otuzsekiz bireysel ve on kuruluş üyedir.

MISA Swaziland, 1996 yılında kurulmuş ve üç yıl ciddi yapılanma sorunları ile karşılaşmıştır. Sekiz kurum ve kırdört bireysel üyeye sahiptir. Ülkedeki anayasa reformunun gerçekleştirilmesi için aktif bir rol üstlenmiştir. Medyanın hükümet tarafından yasal olarak kontrol edilmesine karşı çıkarak oto-kontrolün kurumsallaşması amacı ile çalışmalar yapmaktadır.

MISA Tanzania, 1997'de Dar-Es-Salaam'da kurulmuş aktif bir bölümdür. On kurum ve yüzotuzaltı bireysel üyesi vardır. Hükümet tarafından çıkartılan medyayı ilgilendiren bazı kanunlara karşı mahkemelerde yasal mücadele başlatmıştır. Bu kanunlardan biride hükümete tekel sağlayan Telekomünikasyon kanunudur.

MISA Zambia(ZIMA), 1996'da kurulmuş olup yirmiiki kurum ve ikiyüzyirmisekiz bireysel üyeye sahip aktif bir medya birliğidir. ZIMA'nın çalışmaları arasında eğitim, basın özgürlüğünün geliştirilmesi, korunması amaçlı araştırmalara öncülük etmek ve

yayın yapmak, medya alanında ve özgür bilgi akışı sağlamak için reformların gerçekleştirilmesi ile ilgili çalışmalar yer almaktadır. Ayrıca, özgür ve çoğulcu medyanın geliştirilmesi amacıyla katkıda bulunan kuruluşlarla birlikte çeşitli toplantılar düzenlemek, ödüller dağıtmak, maddi yardımlar sağlamak gibi çalışmalarda faaliyetleri arasındadır.

MISA Zimbabwe resmi olarak 1996'da Harare'de kurulmuştur. Ondört kurum ve doksan bireysel üyesi vardır. Bu birim eğitim ve savunma konularına odaklanmıştır.

MISA South Africa, MISA tarafından apartheid (ırk ayrımcılığı) politikası nedeniyle uzun bir süre kabul edilmeyen ancak ülke içinde kuruluşunu tamamlayarak çalışan birim, Mart 1999 tarihinde MISA'ya kabul edilmiştir. Üyeleri kırküç birey ve yirmiüç kurumdandır.

MISA Raporlarına Göre Afrika'nın Güneyinde İfade ve Medya Özgürlüğü

1960'lardan günümüze kadar yaşanan siyasi karışıklıklar ve amacına ulaşan yetmişden fazla askeri darbe, Afrika'ya huzursuz ve istikrarsız bir kıta görünümü vermektedir. Ancak kıtada bağımsızlık döneminde ellidört devlet bağımsızlığına kavuşmuştur. Afrika'nın güneyindeki devletlerde bağımsızlıklarını kazanmış, yetkinin merkezi hükümet icra organlarında toplandığı üniter, (Krallık ile yönetilen Swaziland dışında) demokrasi yönetimini kabul eden cumhuriyet devletleridir. Bu devletler, Windhoek Bildirisi'nde yer alan, demokratik toplumlarda ifade özgürlüğünün temel insan

7 Afrika'nın güneyi için Mini Atlas, Güney Afrika Büyükelçiliği yayını, Ankara 1996, s.1-5.

hakkı olduğuna ilişkin prensibi ve bildiride yer alan diğer prensiplere bağlı kalmayı taahhüt etmişlerdir. 1980 yılında Younde'de (Kamerun) yapılan Afrika İletişim politikaları konferansında katılımcılar, halka medya'lara ulaşma ve iletişim sürecine katılma hakkının tanınması, iletişim özgürlüğü ve sorunların Afrika'nın kendi ekonomik, sosyal ve kültürel gelişme koşulları içinde düşünülerek yeni bir evrensel habercilik ve iletişim anlayışı içinde değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu saptamalar, Windhoek bildirisinde de, ifade özgürlüğü temeli üzerinde oluşturulacak medya özgürlüğü içinde, temel insan hakkı olarak, bireylerin herhangi müdahale söz konusu olmadan bilgi ve düşünceye ulaşma ve paylaşma hakkı olarak yer almış ve SADC ülkelerince kabul edilmiştir. Ancak MISA tarafından yayınlanan verilere göre 2001 yılı itibari ile bölgede gerçekleşen medya ve ifade özgürlüklerine yönelik baskılar ve ihlaller SADC devletlerinin bu özgürlükleri tanıdığını ve saygı gösterdiğini yansıtmamaktadır. 1-5/5/2001 tarihinde Namibia'da Uluslararası gazeteciler Federasyonunun (I J F) katılımı ile yapılan Dünya Basın Özgürlüğü günü ve Afrikalı gazeteciler tarafından kıtada ve dünyada özgür,bağımsız ve şeffaf bir basın istemi ile kabul edilen Windhoek Bildirisi prensiplerinin 10.yıl kutlamalarında Dünya Gazeteciler Birliği Başkanı Timoty Bolding'de bu tesbite, "Windhoek Bildirisinden sonraki 10 yılda Afrikada veya başka yerlerde pek çok insan, temel insan haklarından olan ifade özgürlüğü hakkından yoksun olarak yaşamaya devam etmektedir" sözleri ile katılmıştır.

8 Hıfzı Topuz, Kara Afrika'da İletişim.Yön, Özal Matbaası, İstanbul 1987, s.152.
9 <http://www.misanet.org/Events>.

SADC ülkelerinde gazetecilerin, diğer çalışanların görev sırasında karşılaştıkları tehdit, baskı, işkence, hürriyetin tahdidi, ölümler veya yaralanma ile sonuçlanan insan hakları ihlalleri, medya kurumlarına yönelik yayınların durdurulması, toplatma, mahkemeler tarafından belli olayların (resmi görevlilerin işledikleri suçlar gibi) haber yapılmasının yasaklanması gibi sansürün değişik şekilleri, yaşama, özgür çalışma ve ifade özgürlüğü haklarının anayasal teminat altında olduğu bu ülkelerde anayasaların ağır bir ihlalidir. Ayrıca demokrasi ile yönetildiği ifade edilen bir ülkede özgür bilgi akışı ve şeffaflık prensiplerinin de ihlalidir. Demokratik bir toplumda insanlar siyasi ve diğer konularda görüşlerini serbestçe açıklayabilmeli ve medya topluma karşı sorumluluklarını ve görevlerini özgürce bilgi aktararak ve yayarak gerçekleştirmelidir. Ancak pek çok ülkede olduğu gibi, SADC ülkelerinde de hükümetler gazetecilik sorumluluğunun belirtisini liderlere ve iktidardaki siyasi partiye sorgusuz itaat olarak kabul eder. Onlar, gazetecilere propaganda ve halkla ilişkiler açısından gereksinimleri olduğunu düşünürler.

Gazetecilere Verilen Rol ve Genel Taciz Eylemleri

Genel olarak Afrika'da gazetecilerin karşılaştıkları insan hakları ihlallerine ilişkin problemlerin köklerinin siyasi kurumlarda tolerans olmaması ve demokrasinin kurumsallaşmamasından daha derinlere indiği kabul edilir. Gazetecilerin ekonomik, sosyal, siyasi gelişimin artmasında siyasilerin üzerinde çok küçük etkileri vardır. Politikacılar, biçimlendirdikleri ve alenileşmesini istedikleri konuların yayınlanmasında veya muhalifleri ile ilgili alenileşmesini istedikleri haberlerin kamuya duyurulmasında gazetecilere bir rol verirler.

Haberler, bazı kişiler veya bazı kurumlar, isterse yasaklanır. Haber kaynakları daima haberleri yönetir ve engeller. Politikacılar basın sorumluluk kuralını vurgular ve sorumluluğun ne olduğuna ve olmadığına kendileri karar verir. Bu gazeteciler için problemlerin başlangıcıdır. Gerçekte günümüzde özgür bilgi akışının önündeki en büyük engel, haberin kasıtlı olarak engellenmesidir. Hükümet çıkarlarına hizmet etmeyen haber, "hükümet karşıtı propaganda", "sorumsuz gazetecilik", "kışkırtıcı", "devlete ihanet" olarak kabul edilir. Hükümetin propagandasını yapmayan haberler, "saygısız, cezalandırılması" gerekir şeklinde görülür, alışılmış düzene ters düşecek her şey suç sayılır¹⁰. Gazeteciler birçok kesim tarafından tehdit edilir. Ancak en büyük tehlike resmi görevliler, politikacılar, iktidardaki siyasi parti üyeleri ve güvenlik kurumlarında gelir. Gazetecilerin görev güvenlikleri, özgürlükleri ve can güvenlikleri kötü muamele tehdit ve yıldırma, çeşitli müdahaleler ile tehlikededir.

Peter Mwaura "Gazetecilerin Korunması ve Etik" isimli makalesinde girişimci ve korkusuz gazetecilerin eleştirilerini bastırmak, onları kontrol altında tutabilmek amacıyla kullanılan yasal veya yasal olmayan gerekçeleri şöyle açıklamaktadır¹¹;

-Devlet güvenliği; rejim veya yönetim şeklinin güvenliğini ifade eden, düşünce ve bilginin sansür edilmesinin, gazetecilere karşı baskı ve şiddet kullanılmasının haklı gerekçesi olarak kullanılan en genel kotadır.

¹⁰ Hıfzı Topuz, Kara Afrikada İletişim, a.g.e, s.106.

¹¹ Peter Mwaura; Ethics and Protection of Journalists, Journalism Ethics in Africa, Francis P.Kasoma Creda Press.Nairobi 1994, s.103-107.

-Ulusal güvenlik; baskı ve sansür aracı olarak kullanılan genel gerektir. Esasen ulusal güvenliğin diğer uluslar tarafından tehdit edilmesi söz konusu olabilir. Ancak bu kavram, Afrika hükümetlerini ve politikacıları sıkıntıya düşüren ve genelde ulusal güvenlik ile ilgisi olmayan haber ve bilginin yayınlanmasını önlemek ve gazetecileri cezalandırmak amacı ile çok sık kullanılır.

-İsyana teşvik; Genel olarak Afrika'da bir hükümeti şiddet kullanarak ve yasal olmayan usullerle devirme teşebbüsü ile yasal ve barışçı amaçlarla veya reformlar yapmak için değiştirme teşebbüsü arasında bir ayırım yapılmaz. Hükümetler isyana teşvik ve devlete ihanet kanunlarını, değişikliği savunan kişilere karşı kullanırlar. Değişikliği savunan veya sözünü eden kişilere karşı ağır cezalar uygulanır, tutuklanırlar, hapse atılırlar, hatta öldürülürler. Çok partili rejime geçmeden önce Malawi'de Başkan Kamuzu Band'nın uygulamaları en yerinde örnektir. Ayrıca kanunlarda yer alan isyana teşvik suçunun tanımı tehlikeli şekilde yoruma açıktır. İsyana teşvik olarak yorumlanabilecek haber veya bilginin yayınlanması suç kapsamında değerlendirilebileceği gibi herhangi bir yerde konuşulması da suçtur.

-Kamu Düzeni; Kamu düzeninin korunması, siyasi gösterileri, isyan veya halk hareketlerini veya bunların içinde yer alanları cezalandırmak amacı ile kullanılan bir mazerettir. Gazetecilerin bilgi ve haberi yayınlamalarını önlemek ve cezalandırılmalarına gerekçe olarak ileri sürülür ve onlar düşman olarak yöneticilerce kabul edilirler. Umutsuzluk yaratmak veya tehlike sinyali, "kamu düzeni" sahnesinin diğer varyasyonlarıdır, kanunda kötü ve yanlış davranış olarak yer alır.

-Diğerlerinin hakları; çoğunluğun haklarını korumak için medya özgürlüğünün sınırlandırılması gerektiği savunulur. İftira suçlaması genelde sansüre yol açan ve hükümet veya diğer kurumların, politikacıların çıkarlarına zarar verecek araştırmalardan gazetecileri vazgeçirmek amacı ile kullanılır. Batılı ülkelerde politikacılar ve ünlüler yaptıkları çalışmalar ile ilgili eleştirileri hoşgörü ile kabul zorundadır. Afrikalı devlet başkanları ve hükümet görevlileri ise kanunlar tarafından korunur ve hatta onları eleştirenler ölüm cezası ile cezalandırılır. Gazeteciler, diğerlerinin haklarının savunulması ileri sürülerek kaynaklarını açıklamaya zorlanırlar. Batı ülkelerindeki uygulamalardan farklı olarak bu zorlama mahkemelerde yapılmaz. Güvenlik güçleri, baskı ve şiddet kullanarak gazetecileri zorlar.

-Kamu Menfaati ve Kamu Ahlakı; Bu gerekçe, hükümet karşıtı fikirleri ve gazetecileri takip ederek, yakalanmalarını haklı göstermek için kullanılan yasal bir araçtır. Pek çok ülkede geleneklere ve ahlaka saldırı, sistemi sorgulamakla eş değerde kabul edilir.

-Hükümet Propagandası; Hükümetler tarafından açıklanan resmi politika karşıtı haberleri yazarlar ve yayınlayanlar şiddetle cezalandırılır. Hükümet karşıtı propagandalar gazetecilerin gözaltına alınmaları, tutuklanmaları veya darp edilmelerine haklı bir gerekçe olarak kullanılır. Hükümetler, genel olarak medyanın ve gazetecilerin haberleri ve bilgileri kendi lehlerine yönlendirmelerini bekler. Bu beklentiye cevap vermeyenler çeşitli vasıta ve methotlarla iknaya çalışılır; Rüşvet fiziksel taciz uygulamaları en yaygınlarıdır.

Kasoma, kullanılan fiziksel taciz metotlarının bazılarını şöyle belirtir 12:

Öldürmek, adam kaçırmak ve ortadan kaldırmak, fiziksel veya psikolojik işkence yapmak, kol ve bacak gibi uzuvların kesilmesi, gazetecilerin takip edilerek yakalanmasını hedefleyen gazetecilerin evlerinde veya medya ofislerinde silahlı kuvvetlerin görülmesi, gazetelerin kapatılması veya yasaklanması, gazetelerin veya diğer yayınların toplatılması ve sonra imha edilmesi, sansür, gazete ve diğer yayınların zorunluluğu, gazetecilerin kamusal alanlara giriş ve bilgi, haber toplama haklarının reddedilmesi, özel Rd-Tv ve gazetecilere lisans verilmemesi gazete ve yayın istasyonlarının reklam gelirinin kesilmesi; gazetecilerin azledilmesi, gazetecilere para cezası verilmesi, saldırgan gazetelerin ve diğer yayınların basım çalışmalarının sınırlandırılması, tv sunucularının programlarının gösterimden kaldırılması, siyasi gösteriler ve halk hareketleri sırasında fotoğraf çekilmesinin, kayıt yapılmasının veya not alınmasının yasaklanması, istenmeyen gazetecilerin ülkeye girişine izin verilmemesi, gazetecilerin görüşme yapmak, bilgi almak isteklerinin reddedilmesi, gazetecilere basın kartı veya diğer kredibilitelerin verilmemesinin reddedilmesi, basını susturmak için yeni kurumların kurulması, gazetecilerin telefonlarının gizlice dinletilmesi, yasal davalar açılması, ölüm ve diğer tehditler, gazetecilere tuzak ve komplo hazırlayarak onların suçlu konumuna getirilmesi, gazetecilerin evlerinin, mektup ve ofislerinin aranması, istihbarat görevlilerince gazetecilerin takibi- gözetilmesi, ücret

12 Francis P.Kasoma, "Press Freedom and the African Charter on Human and People's Rights", paper presented at the ACCE and LAMCR special seminar on the African Charter, Caire, Egypt, October 1992, çoğaltma

ödemelerinin azaltılması veya verilmemesi, gazetecilerin haber verme ve toplama ile ilgili görev yerlerinin değiştirilmesi, pasaportların geri alınması veya görev gezileri ile ilgili taleplerin reddi, dayak, hakaret, kötü muamele, gazetecilerin evlerinin ve medya kurumlarının kundaklanması, bombalama, silah zoru ile yok kesmek, gazetecilerin haber toplama sırasında kullandıkları araçların, defter, teyp, film ve kameraların tahrip edilmesi, gazetecilerin sürgüne gönderilmesi veya ülke sınırlarının dışına sürülmesi.

MISA raporunda açıklanan bilgilere göre 2000 yılı içinde; Mozambique'de basın çevrelerince özgürlük savaşçısı olarak isimlendirilen gazeteci Carlos Cardoso, kısa bir süre önce seksen kişinin hayatını kaybettiği ülkenin ikinci büyük siyasi gücü Renamo tarafından düzenlenmiş olan halk gösterisinin ardından kimliği saptanamayan kişilerce öldürülmüştür; Angola'da Angolan ulusal radyo editörü gazeteci Francisco Lopez dövülmüştür, Zambia'da Zambia Daily Mail muhabiri Angela Chishimba polis tarafından dövülmüş ve basın kartına el konulmuştur, özel bir radyo olan Radio Phoenix'in haber editörü Henry Chilufya iktidardaki parti (MMD) taraflarınca, dövülmüş ve basın kartı ile teybi tahrip edilmiştir, Zimbabve'de gazeteci Savias Parker Kwinika iktidardaki parti (ZANU-PF) taraflarınca, foto muhabiri Sibusiso Nollovu iktidardaki parti (ZANU-PF) taraflarınca muhalif parti (ZAPU) üyelerinin fotoğraflarını çekerken, gazeteci Chengetayi Zwaugé, The Standart gazetesi muhabiri, vatan haini suçlaması ile yine (ZANU-PF) taraftarlarınca, "The Standart" muhabiri gazeteci Chengetai Zvavya savaş kahramanları lideri hakkında olumsuz hikayeler yazdığı iddiası ile ZANU-PF taraftarı olan Savaş

Kahramanları Birliği eski başkanı tarafından, SABC televizyonu temsilcileri Peter Maring, Sanwa; Vincent Murwira, Associated Press'den kameraman Chrismazivanange ile foto-muhabiri Rob Cooper Dzivaresekwa'de Zimbabwe Ulusal Ordusu mensubu askerler tarafından arabalarından indirilerek, dövülmüşlerdir; Namibia'da, kadın hakları ve kadın-erkek eşitliği kampanyaları yapan "Sister Namibia" isimli magazin Windhoek şehrindeki ofisi kimliği bilinmeyen kişilerce yakılmıştır. Zamb'da "Post" gazetesi ofisi devletden maaş aldığı iddia edilen kimliği bilinmeyen kişiler tarafından yakılmıştır¹³. 2001 yılı içinde Zimbabwe'de, "Daily News" muhabiri Mduduzi Mathuthu, ülkede yapılan toprak dağıtım konusunda yanlış yazılar yazdığı gerekçesi ile iktidardaki (ZANU-PF) taraftarlarında dövülmüştür, Ocak ayında "Daily News" tesisleri bombalanmıştır, hükümetin (ZANU-PF) "Daily News" e savaş ilan etmesinden sonra üç gazeteci polis tarafından tutuklanmış ve gazete binası taraftarlarca kuşatılmıştır. "Mirror" gazetesinden gazeteci Peta haber için gittiği polis binasında tutuklanmış ve sorguya alınmıştır¹⁴.

2000 yılında MISA tarafından, Botswana ve Lesotho dışında diğer ülkelerde gazetecilere ve medya kuruluşlarına karşı pek çok tehdit eylemi tesbit edilmiştir. Açıklamalara göre; Angola'da, tesbit edilen altı olay hükümet üyeleri veya taraftarlarınca sözlü veya silah kullanmak suretiyle iktidarı eleştiren

¹³ John Grobler, Catharine Sasman, Zoe Titus, So This Is Democracy? State of the Media in Southern Africa 2000, a.g.e, s.11-173.

¹⁴ <http://www.minasent.org/> Zimbabwe background, latest action alerts.

yerli gazetecilere ve Lusaka'daki Voice of America (VOA) mensuplarına yönelik gerçekleştirilmiştir¹⁵.

Malawi'de yaşanan yedi olay'da iktidardaki partiyi (UDF) ve politikalarını eleştiren veya yönetime muhalif siyasi parti (MCP) lehine yazan veya halk gösterilerini görüntüleyen, yayınlayan gazetecilere karşı, iktidar taraftarları veya silahlı polis kuvvetleri tarafından gerçekleştirilmiştir¹⁶.

Mozambique'de üç tehdit olayı tesbit edilmiştir. "Metical" gazeteci editörü Carlos Cardoso haber kaynağını açıklaması için yetkililerce tehdit edilmiştir, Radyo Mozambique ve "Naticias" gazetesinin iki muhabiri davet edildikleri ana muhalefet partisi (Renamo) toplantısında güvenlik görevlilerince çalışma araçları alınarak ve zor kullanılarak iktidar için haber topladıkları iddiası ile tehdit edilmişlerdir. Haftalık "Savano" gazetesi editörü ise telefon ile "çok konuştuğu" gerekçesi ile ölümlü tehdit edilmiştir¹⁷.

Namibia'da gazetecilerin yaşadıkları dört tehdit olayından biri dışında diğerleri iktidardaki parti Swap ve taraftarları tarafından mali desteği kesmek, halkın gazeteyi almaması için kampanya düzenlemek, dava açılacağı şeklinde gerçekleşmiştir¹⁸.

Güney Afrika Cumhuriyeti'nden bildirilen olay ise "African Eye News Services"de çalışan iki gazetecinin Chuene Aamese ve Sylvester Lukhele, röportaj sırasında resmi görevlilerce gözaltına

15 John Grobler, Catharine Sasman, Zoe Titus, So This Is Democracy State of the Media in Southern Africa 2000, a.g.e, s.17-30

16 John Grobler, Catharine Sasman, Zoe Titus, So This Is Democracy State of the media in Southern Africa 2000, a.g.e, s.49-58

17 John Grobler, Catharine Sasman, Zoe Titus, So This Is Democracy? State of the Media in Southern Africa 2000, a.g.e, s.59-64

18 John Grobler, Catharine Sasman, Zoe Titus, So This Is Democracy? State of the Media in Southern Africa 2000, a.g.e. s.69-78

alınarak kamera, çanta, defter ve diğer dökümanlarına el konulmasıdır.

Swazilan'da, "Swazi Observer" gazetesi muhabiri Thulani Mthethwa yayınlanan bir mektup nedeniyle kaynağını açıklaması için iki kez polis tarafından gözaltına alınmış baskı yapılmış ve yargılanmıştır. Kasım ayında ülkede yaşanan sendika gösterileri ile ilgili olarak yetkililerce yabancı medya mensupları ile konuşma yasağı getirilmiştir. Güney Afrikalı iki gazeteci iki saat süresince polis tarafından alıkonulmuş ve sınırdışı edilecekleri söylenerek baskı uygulanmıştır¹⁹.

Tanzania'da, Zanzibar Hükümeti yayınlanan bir haber nedeniyle muhabir Mwinyi Sadallahı yedi gün içinde özür dilemesi için uyarmış ve süre sonunda hakkında yasal dava açılacağını bildirmiştir. Hükümet, başkan aleyhine yazılan yazılar ve karikatürler nedeniyle tüm gazeteleri kapatabileceğini açıklamıştır. İktidardaki parti (CCM)üyesi tarafından "Wakati" gazetesi editörü, yayıncısı aleyhine seçimler ile ilgili yanlış ve kasıtlı haber yayınladıkları iddiası ile tazminat davası açmıştır²⁰.

Zambia'da sekiz tehdit olayı gerçekleşmiştir. İktidardaki partinin (MMD) parlamentodaki üyesi, hükümeti eleştiri yazıları yayınlayan gazeteleri kapatmaya ve gazetecilere karşı sert önlemler almaya davet etmiştir. Ülkenin Enformasyon ve Yayın Hizmetleri Bakanı, MISA Zambia ile İnsan Hakları Örgütünü (Inter African Network for, Human Rights and Development-AFRONET) sert ve kalıcı önlemler alınacağı konusunda uyarmıştır. Özel bir

19 John Grobler, Catharine Sasman, Zoe Titus, So This Is Democracy? State of the Media in Southern Africa 2000, a.g.e, s.104-109

20 John Grobler, Catharine Sasman, Zoe Titus, So This Is Democracy? State of the Media in Southern Africa 2000, a.g.e, s.115-120

gazete olan "Monitor" muhabiri Dickson Jere, Zambia gizli servisi ile ilgili yayınladığı bir haber nedeniyle telefonla tehdit edilmiştir. Enformasyon Bakanı siyasi haberler nedeniyle radyo istasyonlarını uyarmıştır²¹.

Zimbabve'de iktidar partisi (ZANU-PF) üyeleri, başkan Robert Mugabe ve parti taraftarları yönetim aleyhine yapılan yayınlar nedeniyle özel medyaları kapatacakları, çalışanlara ölüm cezası yaptırımını uygulanacağı beyanı ile tehdit etmişler ve yıl içinde sekiz önemli tehdit olayı ile medya ve gazeteciler karşılaşmıştır²²

Her ne kadar 2000 yılında Botswana ve Lesotho'da tehdit ve öldürme olayı tesbit edilmemişse de, 1997 yılı raporunda Lesotho'da hükümetin gazetecileri halkı isyana teşvik ve tahrik ile suçladığı, devlete ihanet ve kargaşa çıkarmak suçundan haklarında dava açıldığı ve bu ülkede baskı uygulama ve zarar vermenin en korkulan şeklinin gizli servis tarafından düzenlenen bir suikast sonucu gazetecilerin öldürülmesi olduğu kaydedilmiştir²³.

MISA kayıtlarına dayanılarak verilen tüm olaylar, genel ve fiziksel taciz methodlarını sergileyen temel insan hakları ihlalleridir. MISA birimleri tarafından kanıtları ile bildirilen bu olayların mağdurlarının hakları kurumca savunulmaktadır.

Gazeteciler ve Sansür

Gazetecilerin karşılaştıkları tüm eziyetlerde geri plandaki amaç sansürdür. Afrika ülkelerinde, yayınlara ve kamusal

21 John Grobler, Catharine Sasman, Zoe Titus, So This Is Democracy? State of the Media in Southern Africa 2000, a.g.e, s.127-137

22 John Grobler, Catharine Sasman, Zoe Titus, So This Is Democracy? State of the Media in Southern Africa 2000, a.g.e, s.151-171

23 David Nthengwe, Braght Mwape, So This Is Democracy 1997, a.g.e.s.11

eğlencelere devletin getirdiği yasal sınırlandırmalar, geniş anlamda sansür olarak kabul edilir. Dar anlamda sansür ise, basılmak veya yayınlanmak istenilen konusunda öncelikle hükümetin onayını almak gerekliliğini ifade eder²⁴.

Sansürün asıl hedefleri, düşünce ve ifade özgürlüğü, araştırmacı gazetecilik, seyahat ve çalışma özgürlüğü, dönemsel yayınlar ve radyo-televizyon yayınlarıdır²⁵.

Pek çok Afrika ülkesinde hükümet kontrolündeki medyada karşı düşüncelerin söylenmesine, demeçlere izin verilmez. MISA raporlarına göre, örneğin; Angola'da özel bir radyo istasyonunun Voice of America ile ilgili haberleri ve programları yayınlaması hükümet tarafından yasaklanmıştır; Botswana'da ordu, karargahlarda özel mülkiyetli gazetelerin satışını durdurmuştur; Lesotho'da özel mülkiyetdeki bir gazete hükümet faaliyetleri aleyhine yayın yaptığı iddiası ile kapatılmak istenmiştir, hükümet tarafından halk gösterileri yasaklanmıştır, gazetecilerin parlamentoya girmeleri ve haber toplamaları iktidardaki BCP ile ondan ayrılan Demokratik Lesotho Kongresi arasındaki kuvvet mücadelesinin kamuya yansıtılmasını önlemek amacıyla hükümet tarafından yasaklanmıştır; Malawi'de bir bakan özel bir gazetede çalışan bir gazeteci ile karikatüristi ülke başkanı ile iktidardaki parti (UDF) aleyhinde yayınlanan haber ve resimler nedeniyle uyarmıştır; Swaziland'da ülke çapında yapılan grevlere ilişkin haberlerin televizyonlarda yayınlanması yasaklanmış ve Senato bir gazeteyi

24 John Vander Vyder; General Aspects of the South African Censorship Laws, Censorship Theo Coggin, (der), SA Institute of Race Relations, Johannesburg 1983, s.9

25 Peter Mwaura, Ethics and Protection of Journalists, Journalism Ethics in Africa, a.g.e.s.107

kapatmakla tehdit etmiştir, Swaziland Guardian gazetesi, National magazine, Swazi Observer hükümet tarafından kapatılmıştır; Namibia'da Devlet Başkanı izinsiz halk gösterilerini, ilgili haber ve yayınları yasaklamıştır; Zambia'dan ikinci Başkan devlet televizyonunu uygunsuz programlar yayınlamakla suçlamıştır, mahkeme bir gazetenin bir bakan ile ilgili rüşvet alma iddialarını yayınlamasını yasaklamıştır, gazeteciler Zambia ve Zimbabwe arasında yapılan uluslararası bir toplantıdan dışarı atılmışlardır, özel bir radyonun BBC yayınlarını nakletmesi yasaklanmıştır; Zimbabwe'de gazetecilerin parlamentoya girmeleri ve parlamento içinden canlı yayın yapmaları ile, bazı televizyon programları yasaklanmıştır. Yüksek Mahkeme tarafından haftalık bir gazete kapatılmıştır; Güney Afrika'da bir eyalet de hükümet halk gösterilerine ilişkin haberlerin yayınlanmasını yasaklamıştır, ve gazetecilerin, medyanın bölgede özgür çalışma hakkı reddedilmiştir, Güney Afrika hükümeti üç ayda bir resmi olarak açıklanan suç istatistiklerinin açıklanması konusunda yasaklama getirmiştir, Güney Afrika Yayıncılık Birliği (SABC), programa göre yayınlanacağı açıklanan "Gun Busters" isimli dini programı tartışmalı olduğu gerekçesi ile yayından kaldırmıştır²⁶.

2000 yılında yayınlanan MISA raporuna göre, yıl içinde Angola'da beş, Malawi'de bir, Namibiada beş, Güney Afrika'da bir, Swaziland'da bir, Tamzania'da iki, Zambia'da on, Zimbabwe'de beş sansür olayı yaşanmıştır²⁷.

²⁶ David Nthengwe, Bright Mwape, So This is Democracy 1997, a.g.e, s.7-8; [http://www.misanet.org/Latest action alerts](http://www.misanet.org/Latest%20action%20alerts).

²⁷ John Grobler, Catharine Sasman, Zoe Titus, So This Is Democracy? State of the media in Southern Africa 2000, a.g.e, s.205.

Sansürün en büyük hedefi gazetecilerin araştırma yapmalarını önlemektir. Araştırmacı gazeteciler genelde özel sektördeki ve hükümetteki yanlış yönetim ve rüşvet, irtikap gibi yolsuzlukları araştırırlar. Afrika'da bu tür araştırmalar düşmanca hareketler olarak görülür. Sonuçta gazeteciler işten kovulur veya tutuklanırlar. Zimbabwe Chronicle'da, gazeteci Geoff Nyarota araba skandalı konusunda bir makale yazmış ve derhal görevden uzaklaştırılmıştır. Enformasyon Bakanı, Zimbabwe'nin henüz araştırmacı gazeteciliğe hazır olmadığını açıklamıştır. Seyahat ve çalışma özgürlüğü gazetecilik faaliyeti için zorunludur. Ancak yerli ve yabancı gazetecilerin bu özgürlükleri kamu çıkarı, rejimi veya devlet güvenliği, sıkıyönetim, savaş hali gerekçeleri ile engellenir. 2000 yılı içinde gazetecilik faaliyetinin engellendiği ve sınır dışı edildikleri olayların sayısal dökümü şöyledir; Angola 'da üç, Botswana'da dört, Malawi'de iki, Swaziland'da iki, Tanzania'da dört, Zambia'da iki, Zimbabwe'de dokuz olay gerçekleşmiştir²⁸.

Sonuç

Genel olarak, SADC bölgesinin birçok ülkesi ifade özgürlüğünün ve medyanın, demokrasileri için gerekli olduğunu kabul etmişler ve Anayasalarında ifade özgürlüğüne yer vererek teminat altına almışlardır.

Bu ülkelerin bir kısmı gerçek demokratik toplumların gelişmesinde medya plüralizminin ve medya özgürlüğünün önemini kavrayarak medya ve enformasyon politikaları belirlemiş ve

²⁸ John Grobler, Catharine Sasman, Zoe Titus, So This Is Democracy? State of the media in Southern Africa 2000, a.g.e, s.203-204.

yaşama hakkı, çalışma hakkı, ifade özgürlüğü ve medya özgürlüğü hakkının temel insan hakları olduğunu kabul ederek açıkça ilan etmişlerdir. Ayrıca anayasalarında ve kanunlarında medyaya toplumdaki farklı görüşleri yansıtmaya ve geniş ölçüde kamuoyunu bilgilendirme hakkını da tanımışlardır. Hükümet başkanları ulusal ve uluslararası mesajlarında sıklıkla ifade ve medya özgürlüğünün demokrasileri için yararını ve düşüncelerin, farklı görüşlerin açıklanması için bir kanala sahip olmamaları durumunda zenginleşemeyeceğini vurgulamıştır.

Ancak SADC bölgesi ülkelerinde söylenenler, verilen anayasal veya yasal güvenceler ile uygulama arasında derin aykırılıklar gözlemlenmektedir.

Az sayıda medya ve gazeteci uygulamada bu teminatlardan ve haklardan yararlanma şansına sahiptir. Yararlananlar genelde devlet yanlısı veya devletin mülkiyetinde olan medya ile çalışanlardır ve haklardan yaralandırma iktidardaki hükümet ve taraftarlarınca ödül olarak sunulmaktadır. Belirlenmiş olan medya ve enformasyon politikaları ulusal güvenlik ve savunma, kamu güvenliği, kamu düzeni, kamu ahlakı ve kamu sağlığı gibi çok geniş ve yoruma açık kavramlarla askıya alınmaktadır.

SADC ülkelerinde medya alanında temel insan hakları ihlallerine ilişkin yukarıda verilen örnekler resmi hükümet açıklamalarının aksine, pek çok ülkede ifade ve medya özgürlüğünün geliştirilmesi için yetkililer tarafından aktif bir çaba sarfedilmediğini göstermektedir. Hükümetlerin verdikleri mesaj açıktır; İktidarı destekleyenler korunacak, sual sormadan

destekleme becerisine sahip olan kişiler ve kurumlar devamlı ve düzenli olarak ödüllendirilecektir.

Belirlenen bu tablo içerisinde pek çok gazeteci ve medya kurumu ülkelerinde gerçek demokrasiye sadece ifade özgürlüğünün var olduğu ve fikirlerin özgürce tartışıldığı bir ortamda ulaşılabilineceğinin bilincindedir. SADC ülkelerinde demokratik yapılanma sürecinde değişik sosyal aktörler tüm insan hakları ve özgürlüklerin korunması ve geliştirilmesi konusunda devlet iktidarı üzerinde bir baskı oluşturmuştur. Medya ve gazetecileri temsil eden kuruluşlar bu aktörlerin en aktif ve en organize olmuşudur.

Uluslararası bir medya örgütü olan MISA tarafından yayınlanan raporlar, bu ülkelerde gazetecilerin ve medyanın çoğunlukla hükümetler ve siyasi partiler tarafından susturilmaya çalışıldığını kanıtlamakta ve ifade özgürlüğü hakkı, gazetecilerin yaşama, özgür çalışma, bilgilendirme, seyahat özgürlükleri, enfomasyona ulaşma ve yayma ve hatta kamunun öğrenme hakkı ile özgür bilgi akışı hakkını da kapsayan medya özgürlüğünün tanınmadığı, saygı gösterilmediğini, bir şekilde bu özgürlüklerin ihlal edildiğini göstermektedir. Değişik sansür uygulamaları, teklif edilen yeni kanunlar veya medyanın işleyişini sınırlandıran mevcut kanunların gücü ile medyanın kontrolü, gazetecilerin gözünü korkutmak ve zarar vermek veya diğer yollar pek çok ülkede uygulanmaktadır.

Tüm örnekler, günümüzde SADC ülkelerinde demokrasinin varlığına rağmen ifade özgürlüğü ve medya özgürlüğünün aşındırıldığını bireysel olarak gazetecileri veya medyayı hedef alan onları kontrol amaçlı sözlü, fiziksel ve ekonomik tehditlerin

sürdüğünü sergilemektedir. Yayıncılık lisanslarının iptalini ve gazetelerin kapatılmasını kolaylaştıran kanunları uygulayan pek çok hükümet, yayıncıların ve gazetecilerin üzerinde "Demokles'in kılıcını" elinde tutmaya devam etmektedir.

EK I

Bağımsız ve çoğulcu bir Afrika basını geliştirmesi konusunda Windhoek Bildirisi Evrensel İnsan Hakları Bildirisini, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Aralık 14, 1946 tarihli 59(1) nolu kararı "haber özgürlüğü başlıca insan haklarından"dır", Genel Kurulun Aralık 11 1990 tarihli 45/76 A kararı "insanlık için bilgilendirme", 25C/104 nolu 1989 tarihli UNESCO Konferansı kararı "temel olarak, fikirlerin yazılı ve görüntülü biçimde, milletlerarası ve her bir millet içinde özgürce akışını daha da geliştirmek" maddelerini hatırlayarak, aşağıdakileri deklare ederiz ki²⁹:

1-Evrensel İnsan Hakları Bildirisininin 19.maddesi ile tutarlı olarak, bağımsız, çoğulcu, ve özgür bir basının kurulması, devamlılığı ve gelişmesi, bir milletin demokrasisinin gelişme ve devamlılığında ve onun ekonomik gelişiminde başlıca gerekliliktir.

2-Bağımsız bir basın ile, yönetsel, politik ya da ekonomik kontrolden bağımsız, ya da gazete, dergi ve sürekli yayınların, üretim ve dağıtım için gerekli malzeme

29 Chudi Ukpabi, Handbook on Journalism Ethics, Journalism Practise, Training-African Case Studies, The Media Institute of southern Africa (MISA) , Windhoek-NAMIBIA.2001, s.284-285

ve altyapısının kontrolünden bağımsız bir basın kastetmekteyiz.

3-Çoğulcu basın ile, tekelin her çeşidinin sonunu ve toplum içerisindeki fikirlerin mümkün olan en geniş yelpazede, mümkün olan en fazla sayıda gazete, dergi ve sürekliliği yayında yansıtılmasını kastetmekteyiz.

4-Bu karar, artan sayıdaki çok partili demokrasiye geçişi yaşayan Afrika devletlerinin, bağımsız ve çoğulcu bir basın ortamını kazanmasını sağlayacaktır.

5-Demokrasiye, haber özgürlüğü ve ifadesine yönelik dünyadaki eğilim, insan isteklerinin yerine getirilmesine en önemli katkıdır.

6-Bugün Afrika'da, bazı ülkelerdeki olumlu gelişmelere rağmen, birçok ülkede, gazeteci, editör ve yayımcılar baskının kurbanıdır, öldürülmekte, tutuklanmakta, alıkonulmakta, sansür edilmekte ve gazete kağıdı sınırlamaları, yayım hakkını kısıtlayan lisans sistemleri, gazetecilerin hareketlerini kısıtlayan vize uygulamaları, haber ve bilgi alışverişi, ülke içinde ve ülkeler arası gazete tirajı sınırlamaları gibi ekonomik ve politik baskılar altında bulunmaktadır. Bazı ülkelerde, tek partili devlet tüm bilgiyi kontrol altında tutmaktadır.

7-Bugün, en az 17 gazeteci, editör veya yayımcı Afrika hapisanelerinde bulunmaktadır, ve 48 Afrikalı gazeteci 1969-1990 yılları arasında görevlerini icra ederken öldürülmüştür.

8-Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, gelecek toplantısında, sansürün ciddi bir insan hakkı ihlali olduğunu, İnsan Hakları Komisyonunun yetkisi dahilinde deklare etmelidir.

9-Afrika Devletleri, basın ve işbirliği özgürlüğünün anayasal olarak garanti altına alınması konusunda desteklenmelidir.

10-Afrika'daki olumlu değişiklikleri desteklemek ve güçlendirmek ve olumsuz olanlara karşı koymak için, uluslararası topluluk-özellikle uluslararası kuruluşlar (devlete ait ya da özel), geliştirme kurumları, ve mesleki kurumlar-öncelikli olarak, hizmet verdikleri toplumun bütünlüğünü ve toplum içindeki değişik bakış açılarını yansıtan özel gazete, dergi ve yayınların kurulmasını ve gelişmesini finansal olarak desteklemelidir.

11-Tüm finansal yardım, çoğulculuğu olduğu gibi bağımsızlığı da desteklemeyi hedeflemelidir. Sonuç olarak, halkın medyası, otoritelerin anayasal ve etkili bir haberleşme, ifade ve basın özgürlüğü garantisi verdiği zaman finanse edilmelidir.

12-Yukarıda sayılan özgürlüklerin korunmasının desteklenmesi için, tamamıyla bağımsız temsilci kurumların, gazeteci sendika veya meslek birliklerinin, editör ve yayımcı derneklerinin yapılandırılması, Afrika'da bulunan ve şu anda böyle oluşumlara sahip olmayan tüm ülkelerde öncelik teşkil etmektedir.

13-Afrika ülkeleri ulusal medya ve çalışma yasaları, bu tür temsili kuruluşların var olabileceği ve basın özgürlüğü adına önemli görevleri gerçekleştirebilecekleri yönde düzenlenmelidir.

14-Bir güven göstergesi olarak, Afrika Hükümetleri, mesleki eylemlerinden ötürü hapse atılan gazetecileri, geri dönüp yeniden işlerine devam etmeleri için serbest bırakmalıdır.

15-Afrika içindeki yayımcılar arası işbirliği ve Kuzey ve Güneyde bulunan yayımcılar arası işbirliği, (örneğin kardeş kurum ilkesi yoluyla) teşvik edilmeli ve desteklenmelidir.

16-Acil olarak, Birleşmiş Milletler ve özellikle Habereşmeyi Geliştirme Uluslararası Programı (IPDC), devlete ait (özellikle UNDP) ve sivil bağış kurumları, uygun sivil kuruluşlar ve mesleki dernekler ile işbirliği yaparak, aşağıdaki konularda detaylı bir araştırma başlatmalıdır.

1)Haber dağıtım merkezlerinin kurulmasına engel aşağıdaki ekonomik etkenler: baskı, baskı makinesi, mürettip ve yazıcı makineleri için sınırlayıcı ithalat vergi ve kotaları, gazete satışında uygulanan vergiler,

2)Gazetecilerin ve yöneticilerin eğitimi, mesleki eğitim veren okul ve kursların varlığı.

3)Mesleki dernek/sendika veya gazeteci, editör ve yayıncı derneklerinin tanınması ve etkili çalışmasını önleyen yasal engeller.

4)Geliştirme amaçlı ve diğer derneklerden alınabilecek mevcut sermayenin bir dökümü, bu sermayenin verilmesine ilişkin koşullar ve ilgili düzenlemeler.

5)Afrika'da, ülke ülke basın özgürlüğünün durumu.

17-Haber ve bilgilendirme alanında, radyo ve televizyonun önemi konusunda Birleşmiş Milletler ve UNESCO, Genel

Kurula ve Genel Konferansa, Afrika'daki gazeteci ve radyo, televizyon servisi yöneticileri semineri yapmalarını önermeye davet edilmiştir ve böylece bağımsızlık, çoğulculuk gibi benzer konseptlerin bu tip medyada da uygulanabilirlik olasılığı ortaya çıkarılabilir.

18-Uluslararası toplum, bu bildirin ortaya koyduğu yenilik ve projelerin başarı ve gelişimine ek olarak katkıda bulunmalıdır.

19-Bu bildiri Birleşmiş Milletler Genel Kurul Genel Sekreteri ve UNESCO Genel Başkanı tarafından, UNESCO Genel Konferansına sunulmalıdır.

Kaynakça

- Afrikanın Güneyi için Mini Atlas, Güney Afrika Büyükelçiliği Yayını, Ankara 1996,
- Ukpabi, Chudi, Handbook on Journalism Ethics, The Media Institute of Southern Africa (MISA) Windhoek –NAMIBIA, 2001,
- Grobler John, Catharine Sasman, Zoe Titus, So This Is Democracy? State of the media in Southern Africa 2000.The Media Institute of Southern Africa (MISA),
- Kandjii Kaitiri, Regional Overview, So This Is Democracy? State of the media in Southern Africa 2000. The Media Institute of Southern Africa (MISA), Windhoek Namibia.2001,
- Mwaura Peter; Ethics and Protection of Journalists, Journalism Ethics in Africa, Francis P. Kasoma Creda Press. Nairobi 1994,
- Nthengwe David, Bright Mwape, So This Is Democracy, 1997 The Media Institute of Southern Africa (MISA) .Windhoek-Namibia, 1997,

- Kasoma P. Francis, "Press Freedom and The African Charter on Human and People's Rights", paper presented at the ACCE and LAMCR special seminar on the African Charter, Caire, Egypt, October 1992 , çoğaltma,
- Topuz Hıfzı, Kara Afrika'da İletişim. Yön., Özal Matbaası, İstanbul 1987,
- Vyder John Vander; General Aspects of the South African Censorship Laws, Censorship Theo Coggin, (der), SA Institute of Race Relations, Johannesburg 1983,
- [http://www.misanet.org/Action Alerts](http://www.misanet.org/ActionAlerts)
- <http://www.misanet.org/Chapters>
- <http://www.misanet.org/Events>
- [http://www.misanet.org/Latest action alerts](http://www.misanet.org/LatestActionAlerts)
- [http://www.misanet.org/Zimbabwe background, latest action alerts.](http://www.misanet.org/ZimbabweBackground)

